

ГОРОДЕЦЬКА М. С.

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри організації досудового
розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.40>

ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ЗАХОДУ ЩОДО ЗАБОРОНИ ПЕРЕБУВАТИ В МІСЦІ СПІЛЬНОГО ПРОЖИВАННЯ З ОСОБОЮ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Стаття присвячена особливостям застосування особистого зобов'язання у поєднанні з обмежувальними заходами щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством. У статті розглянуто особливості застосування у кримінальному провадженні обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства. Зазначено, що заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства, може бути цілком застосованою у випадку наявності окремого житла у володінні підозрюваного, наприклад, якщо він, або вона, прописані за іншою адресою, відмінною від адреси спільного проживання з особою, яка є потерпілою. Розглянуто випадки заборони перебування у житлі, яке може знаходитися у спільній власності, або повністю у власності особи, яка чинить домашнє насильство. На підставі вивчення практики Європейського суду з прав людини визначено, що у справах про домашнє насильство права нападників не можуть переважити права потерпілих, зокрема, на фізичну та психічну недоторканість. Проаналізовано проблему застосування заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства, коли іншого місця для проживання підозрюваний не має. Зроблено висновок, що підозрювану особу можна поставити в умови, які хоча й сприятимуть забезпеченню прав потерпілої особи, проте завдаватимуть такого обмеження прав підозрюваної особи, яке не буде пропорційним вчиненому кримінальному правопорушенню. Зазначено, що за умови відсутності альтернативного житла мова йде не про обмеження права особи (кривдника) на повагу до житла, але про обмеження його права у контексті статті 2 Європейської конвенції з прав людини. Проаналізовано правозастосовну практику національних судів, яка демонструє приклади застосування заборони «перебувати в одній кімнаті в місці спільного проживання з потерпілим».

Ключові слова: заходи забезпечення; запобіжні заходи, обмежувальні заходи, домашнє насильство, права людини, заборона перебувати у місці спільного проживання, право на повагу до житла, право власності, право на життя.

Horodetska M. S. Application of a restrictive measure regarding the prohibition to stay in a place of common residence with a person who suffered from domestic violence

The article is devoted to the specifics of the application of personal commitment in combination with restrictive measures against persons who have committed

a criminal offense related to domestic violence. The article examines the peculiarities of the application of a restrictive measure in criminal proceedings regarding the prohibition to stay in a place of common residence with a person who suffered from domestic violence. It is noted that the ban on staying in a place of common residence with a person who suffered from domestic violence can be fully applied in the case of a separate dwelling in the possession of the suspect, for example, if he or she is registered at another address, different from the address of common residence with a person who is a victim. Cases of prohibition of staying in housing, which may be jointly owned or fully owned by a person who commits domestic violence, are considered. Based on the study of the practice of the European Court of Human Rights, it was determined that in cases of domestic violence, the rights of the attackers cannot prevail over the rights of the victims, in particular, to physical and mental integrity. The problem of applying the prohibition to stay in a place of common residence with a person who suffered from domestic violence, when the suspect has no other place to live, was analyzed. It was concluded that the suspect can be placed in conditions that, although they will contribute to ensuring the rights of the victim, will cause such a limitation of the suspect's rights that will not be proportional to the committed criminal offense. It is noted that if there is no alternative housing, we are not talking about restricting the right of the person (offender) to respect for housing, but about restricting his right in the context of Article 2 of the European Convention on Human Rights. The law-enforcement practice of national courts is analyzed, which demonstrates examples of the application of the prohibition «to be in the same room in the place of common residence with the victim.»

Key words: *security measures; preventive measures, restrictive measures, domestic violence, human rights, prohibition to stay in the place of common residence, right to respect for housing, right to property, right to life.*

Постановка проблеми. Основним міжнародним нормативно-правовим актом у сфері протидії домашньому насильству є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Україна зробила ряд послідовних кроків щодо імплементації основних положень даного міжнародного нормативно-правового акту. Одним із таких кроків є запровадження окремих правових норм до кримінального процесуального законодавства. Наразі можна вести мову про окремий особливий порядок кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством. Ряд особливостей застосування містять кримінальні процесуальні норми, якими регламентовані заходи забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжні заходи. Потребує теоретичного дослідження та удосконалення практичного застосування кримінальне процесуальне законодавство, яким регламентовано обмежувальні заходи щодо осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Поряд із забезпеченням ефективності та дієвості кримінального провадження метою обмежувальних заходів є забезпечення захисту потерпілої особи. При цьому вивчення судової практики дає підстави стверджувати про низький рівень застосування вказаних заходів. Усе вищевказане обумовлює актуальність обраної теми дослідження, а саме дослідження особливостей застосування у кримінальному провадженні обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Стан опрацювання проблематики. У теорії кримінального процесу звертаються до дослідження проблематики досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, науковці: С.Є. Абламський, В. В. Вапнярчук, І. В. Глов'юк, Г.Р. Крет, Л. М. Лобойко, М.А. Погорелький, О.В. Пчеліна, В.В. Романюк, Г.К. Тетерятник, Т.Г. Фоміна та інші вчені. Але окремі питання застосування обмежувальних заходів

у кримінальному провадженні залишилися поза увагою, зокрема потребує дослідження застосування обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Метою статті є дослідження особливостей застосування у кримінальному провадженні обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства. Задля досягнення цієї мети необхідно виконати завдання: 1) дослідити обґрунтованість обмеження права особи на недоторканість житла у разі застосування зазначеного обмежувального заходу; 2) дослідити пропорційність обмеження прав учасників кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, у разі застосування обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Зв'язок кримінального правопорушення з домашнім насильством, або кваліфікація кримінального правопорушення безпосередньо за ст. 126-1 КК України можуть обумовлювати застосування особистого зобов'язання у поєднанні з обмежувальними заходами, передбаченими ч. 6 ст. 194 КПК України:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників [1].

Розглянемо особливості застосування обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства може бути цілком застосованою у випадку наявності окремого житла у володінні підозрюваного, наприклад, якщо він, або вона, прописані за іншою адресою, відмінною від адреси спільного проживання з особою, яка є потерпілою.

Є кілька спірних питань щодо застосування заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства.

Житло, у якому спільно проживають підозрювана та потерпіла особи, може знаходитися у спільній їх власності, або навіть повністю у власності особи, яка чинить домашнє насильство. Як вірно зазначають Х. Кіт та К. Шуневич інколи постраждали від домашнього насильства не звертаються за захистом у поліцію через розуміння, що кривдник має право власності на житло [2]. Тут постає питання, чи правочинним є фактичне виселення особи із його житла, яке до того ж знаходиться у його власності?

Цивільне та житлове законодавство не містять правової визначеності з цього питання та не передбачають втрату права власності особи на підставі вчинення домашнього насильства.

Відповідно до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Європейський суд) у справі «Левчук проти України» заявниця разом з колишнім чоловіком були співвласниками квартири, у якій проживали разом із спільними неповнолітніми дітьми. Зважаючи на систематичні випадки домашнього насильства з боку колишнього чоловіка, наявністю порушених кримінальних проваджень з цього приводу відносно нього, заявниця зверталась до національних судових органів з тим щоб виселити останнього зі спільної квартири, при цьому він був співвласником іншої квартири разом зі своєю матір'ю. Тобто,

колишній чоловік заявниці мав у власності житло окрім їх спільної квартири. Проте національні суди у кінцевому рахунку дійшли до висновку про те, що таке виселення становило б непропорційне втручання у його право на повагу до його житла [3].

Європейський суд, погоджуючись з тим, що виселення є крайньою формою втручання у право особи на повагу до житла, гарантованого статтею 8 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ, Конвенція), проте зазначив, що втручання національних органів влади в особисті права, передбачені статтею 8 Конвенції, може бути необхідним для захисту здоров'я та прав інших. Зокрема ЄСПЛ зазначив, що у справах про домашнє насильство права нападників не можуть переважити права потерпілих, зокрема, на фізичну та психічну недоторканість (у контексті ст. 2 ЄКПЛ) [3].

У даному випадку, на нашу думку, є вірним твердження, що виселення кривдника із житла необхідно розглядати як один із способів захисту прав постраждалої особи від домашнього насильства, а не черговий майновий спір [2].

Слушним є твердження І.А. Бутирської, що безпека та інтереси жертви повинні ставитися вище відповідних інтересів кривдника [4, с. 364]. Проте, слід зауважити, що проблемним є застосування заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства, коли іншого місця для проживання підозрюваний не має взагалі. Дійсно, куди йти підозрюваному, якщо іншого житла він не має?

Таким чином, підозрювану особу можна поставити в умови, які хоча й сприятимуть забезпеченню прав потерпілої особи, проте завдаватимуть такого обмеження прав підозрюваної особи, яке не буде пропорційним вчиненому кримінальному правопорушенню. Наприклад, особа, яка зловживає алкоголем та залишається на вулиці може просто замерзнути взимку, або високий ступінь непропорційності можна відмітити щодо виселення неповнолітнього кривдника. У такому випадку мова йде вже не про обмеження права особи (кривдника) на повагу до житла, але про обмеження його права у контексті ст. 2 ЄКПЛ.

Аналіз правозастосовної практики національних судів демонструє приклад вирішення даного питання. Зокрема, застосовують заборону «перебувати в одній кімнаті в місці спільного проживання з потерпілим».

На нашу думку, у зв'язку з відсутністю механізму забезпечення особи альтернативним приміщенням для проживання на період відселення його від потерпілої особи, прикладом пропорційного та вмотивованого запобіжного заходу щодо підозрюваного, який проживає разом із потерпілим є застосування особистого зобов'язання у поєднанні з обмежувальними заходами щодо заборони «перебувати в одній кімнаті в місці спільного проживання з потерпілим». Так, можна навести приклад подібного рішення суду, у якому на підозрювану особу було покладено обов'язки:

- 1) прибувати до слідчого, прокурора, суду за викликом;
- 2) не відлучатися за межі визначеного району без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд, залежно від стадії кримінального провадження, про зміну свого місця проживання;
- 4) утримуватися від спілкування із потерпілим, свідками;
- 5) не відвідувати місця, де реалізуються алкогольні напої;
- 6) докласти зусиль для пошуку роботи.

Також в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України, було прийнято рішення застосувати обмежувальні заходи, передбачені ч. 6 ст. 194 КПК України, а саме:

– заборонити листування, телефонні переговори з потерпілим, який постраждав від домашнього насильства, інші контакти через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

– заборонити перебувати в одній кімнаті в місці спільного проживання з потерпілим [5].

Також є інші приклади, у яких було покладено судом аналогічні обмежувальні заходи [6].

Метою застосування обмежувальних заходів є захист потерпілої особи від домашнього насильства. Зобов'язання підозрюваного перебувати у сусідній кімнаті може бути

недостатньо задля забезпечення вказаної мети. Проте, з урахуванням відсутності механізму забезпечення виселення кривдника з місця спільного проживання, а саме забезпечення його альтернативним житлом, виникають труднощі щодо ефективної реалізації обмежувального заходу у вигляді заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства. Оскільки, за умови відсутності будь-якого іншого житла у підозрюваного, або підозрюваної, обмеження права користування житлом може бути непропорційним.

Отже, звертаючись з клопотанням про обрання запобіжного заходу, слідчий має враховувати ризики, пов'язані з подальшим перебуванням підозрюваного у одній оселі із потерпілою особою, можливість виселення підозрюваної особи до іншого приміщення, пропорційність обмеження прав учасників кримінального провадження.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. З урахуванням мети застосування обмежувальних заходів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, яка полягає у захисті потерпілої особи, зокрема у забезпеченні її права на фізичну та психічну недоторканість у контексті ст. 2 ЄКПЛ, обґрунтованим та пропорційним є втручання у права кривдника: право власності (у частині користування житлом, яке знаходиться у його власності), а також обмеження його права на повагу до житла.

2. Застосування у кримінальному провадженні обмежувального заходу щодо заборони перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства, може бути непропорційним у разі відсутності можливості забезпечення кривдника альтернативним житлом. У такому випадку мова йде вже не про обмеження права особи (кривдника) на повагу до житла, але мова йде про порушення позитивного обов'язку держави щодо захисту його права на фізичну та психічну недоторканість, права на життя у контексті ст. 2 ЄКПЛ.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F#w1_18 (дата звернення 20.12.2023)
2. Кіт Х., Шуневич К. Чому рішення «Левчук проти України» не втрачає своєї актуальності? *Юрфем.ua*: Офіційний сайт. 03.12.2021. URL: <https://jurfem.com.ua/chomu-rishennya-levchuk-proty-ukrainy-ne-vtrachaye-aktualnosti/>. (дата звернення 25.12.2023)
3. Рішення ЄСПЛ «Левчук проти України» від 03 вересня 2020 року (заява № 17496/19). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f92#Text (дата звернення 10.12.2023)
4. Бутирська І.А. Деякі питання теорії та практики застосування обмежувальних заходів у кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2021. С. 363-365.
5. Ухвала Любашівського районного суду Одеської області від 21.12.2023 р. Справа №507/2401/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115796473> (дата звернення 29.12.2023)
6. Ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 28.11.2023 р. Справа №766/10991/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115286883> (дата звернення 11.12.2023)

